

КОНВЕРГЕНТНО-ДИВЕРГЕНТНИЙ РОЗВИТОК НАЦІОНАЛЬНИХ ЕКОНОМІК В УМОВАХ ФІНАНСІАЛІЗАЦІЇ

© 2019 ГРАЖЕВСЬКА Н. І., ШЕМАХІНА І. В.

УДК 330.342
JEL: E69

Гражевська Н. І., Шемахіна І. В. Конвергентно-дивергентний розвиток національних економік в умовах фінансіалізації

Метою дослідження є виявлення впливу фінансіалізації на конвергентно-дивергентний розвиток національних економік. Аргументовано, що конвергенція та дивергенція є двома взаємопов'язаними детермінантами розвитку світової економіки. На основі аналізу статистичних даних за період 2000–2018 рр. встановлено, що вищі темпи зростання відносно більшості менш розвинених країн порівняно з розвиненими країнами підтверджують гіпотезу щодо β -конвергенції світової економіки та її трансформації в єдину структурно-функціональну систему. З іншого боку, реалізація неоліберальної моделі глобалізації за відсутності ефективного інституційно-організаційного впорядкування світогосподарських процесів поглиблює розрив між різними групами країн, посилюючи дивергенцію розвитку національних економік, свідченням чого є зростання диференціації країн за показником величини доходів на одну особу, що не підтверджує гіпотези щодо δ -конвергенції. За цих обставин важливого значення набуває подальше інституційно-організаційне впорядкування глобальної економіки, створення ефективних національних і міжнародних інституцій та організацій, які будуть послаблювати суперечності фінансіалізації глобальної економіки та спрямовувати процеси глобалізації в русло узгодження інтересів різних груп країн.

Ключові слова: глобалізація, фінансіалізація глобальної економіки, конвергентно-дивергентний розвиток національних економік, β -конвергенція, δ -конвергенція.

DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2019-5-14-19>

Рис.: 1. **Табл.:** 2. **Бібл.:** 16.

Гражевська Надія Іванівна – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри економічної теорії, макро- і мікроекономіки, Київський національний університет імені Тараса Шевченка (вул. Володимирська, 60, Київ, 01033, Україна)

E-mail: grazevska@ukr.net

ORCID: <http://orcid.org/0000-0003-2549-8055>

Шемахіна Ірина Вадимівна – магістрант, Київський національний університет імені Тараса Шевченка (вул. Володимирська, 60, Київ, 01033, Україна)

E-mail: ira_904@ukr.net

УДК 330.342
JEL: E69

UDC 330.342
JEL: E69

Гражевская Н. И., Шемахина И. В. Конвергентно-дивергентное развитие национальных экономик в условиях финансовализации

Hrazzevska N. I., Shemakhina I. V. Convergent and Divergent Development of National Economies in the Context of Financialization

Целью исследования является выявление влияния финансовализации на конвергентно-дивергентное развитие национальных экономик. Аргументировано, что конвергенция и дивергенция являются двумя взаимосвязанными детерминантами развития мировой экономики. На основе анализа статистических данных за период 2000–2018 гг. установлено, что высокие темпы роста относительно большинства менее развитых стран по сравнению с развитыми странами подтверждают гипотезу о β -конвергенции национальных экономик и трансформации мировой экономики в единую структурно-функциональную систему. С другой стороны, реализация неоліберальной модели глобализации при отсутствии эффективного институционально-организационного упорядочения мирохозяйственных процессов углубляет разрыв между различными группами стран, усиливая дивергенцию развития национальных экономик, свидетельством чего является рост дифференциации стран по показателю величины доходов на душу населения, что не подтверждает гипотезы о δ -конвергенции. В этих обстоятельствах важное значение приобретает дальнейшее институционально-организационное упорядочение глобальной экономики, создание эффективных национальных и международных институций и организаций, смягчающих противоречия финансовализации мировой экономики и направляющих процессы глобализации в русло согласования интересов различных групп стран.

The aim of the study is to identify the impact of financialization on convergent and divergent development of national economies. It is argued that convergence and divergence are two interrelated determinants of the development of the world economy. Based on the analysis of statistical data for the period 2000–2018, it is found that the high growth rates of the relative majority of less developed countries, compared to developed ones, confirm the hypothesis of β -convergence of national economies and transformation of the world economy into a single structural and functional system. On the other hand, the implementation of the neoliberal model of globalization in the absence of an effective institutional and organizational streamlining of world economic processes deepens the gap between different groups of countries, increasing the divergence of national economies, as evidenced by the growing differentiation of countries in terms of per capita income, which does not support the hypothesis about δ -convergence. Under these circumstances, further institutional and organizational harmonization of the global economy, creation of effective national and international institutions and organizations, mitigating the contradictions of the financialization of the world economy and directing globalization processes towards the coordination of the interests of various groups of countries, are gaining importance.

Keywords: globalization, financialization of the global economy, convergent and divergent development of national economies, β -convergence, δ -divergence.

Ключевые слова: глобализация, финансовализация глобальной экономики, конвергентно-дивергентное развитие национальных экономик, β -конвергенция, δ -дивергенция.

Fig.: 1. **Tabl.:** 2. **Bibl.:** 16.

Рис.: 1. **Табл.:** 2. **Библ.:** 16.

Hrazzevska Nadiia I. – Doctor of Sciences (Economics), Professor, Head of the Department of Economic Theory, Macro- and Microeconomics, Taras Shevchenko National University of Kyiv (60 Volodymyrska Str., Kyiv, 01033, Ukraine)

Гражевская Надежда Ивановна – доктор экономических наук, профессор, заведующий кафедрой экономической теории, макро- и микроэкономики, Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко (ул. Владимирская, 60, Киев, 01033, Украина)

E-mail: grazevskaya@ukr.net

ORCID: <http://orcid.org/0000-0003-2549-8055>

Шемахина Ирина Вадимовна – магистрант, Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко (ул. Владимирская, 60, Киев, 01033, Украина)

E-mail: ira_904@ukr.net

E-mail: grazevskaya@ukr.net

ORCID: <http://orcid.org/0000-0003-2549-8055>

Shemakhina Iryna V. – Graduate Student, Taras Shevchenko National University of Kyiv (60 Volodymyrska Str., Kyiv, 01033, Ukraine)

E-mail: ira_904@ukr.net

Загально визнаною є поліструктурність і суперечливість глобальних форм економічного розвитку. З одного боку, розгортання різнорівневих інтеграційних процесів, посилення торговельних зв'язків, зростання обсягів прямих іноземних інвестицій та інституційно-організаційне впорядкування глобальної економіки сприяє зближенню рівнів соціально-економічного розвитку розвинених країн і країн, що розвиваються. Яскравим виявом цього є конвергенція національних економік, зокрема, так звана «нова конвергенція», започаткована в 1990-ті роки як спосіб вирівнювання асиметрій і дисбалансів розвитку світової економіки.

З іншого боку, глобалізація посилює нестійкість світогосподарського розвитку, диференціює національні економіки та поглиблює розрив між ними. При цьому одним із чинників асиметричності функціональних ланок глобальної економіки є її фінансіалізація, яка продукує та посилює глобальні дисбаланси. Поглиблення розриву між фінансовим і реальним секторами глобальної економіки актуалізує проблематику конвергентно-дивергентного розвитку національних економік.

Проблеми конвергенції країн з різним рівнем соціально-економічного розвитку привернули увагу вчених у 60-70-ті рр. ХХ ст. Поштовхом до цього стала розробка моделі економічного зростання Р. Солоу, відповідно до якої країнам, що знаходяться далеко від стаціонарного стану, притаманні вищі темпи економічного зростання. Отже, було зроблено висновок, що економіки відсталіх країн поступово наздоганяють розвинені [14]. Нові аспекти у дослідження цих проблем внесли Р. Барро, Г. Ван, К. Дервіс, Д. Ква, Х. Сала-і-Мартін, А. Шоррокс, які звернули увагу на суперечливе поєднання конвергенції та дивергенції глобального економічного розвитку на зламі ХХ–ХХІ ст. У працях цих дослідників знайшли відображення передумови та чинники «великої конвергенції», що розгорнулася з кінця 1980-х років і була пов'язана з істотним випередженням країнами, що розвиваються, темпів економічного зростання країн Заходу. Натомість Л. Прітчett обґрунтував «велику дивергенцію» цих груп країн [12], а С. Доурік і Б. Делонг звернули увагу на те, що національні економіки формують своєрідні динамічні «клуби конвергенції», членство в яких зумовлене реалізацією політики відкритості, зокрема, у сфері зовнішньої торгівлі [8]. Емпіричні дослідження в цій сфері представлені в творах Р. Барро [7] і Х. Сала-і-Мартіна [15], Д. Ква [13], А. Хешматі [10] та ін., які підтвердили конвергентно-дивергентний розвиток національних економік за умов глобалізації.

Мета дослідження. Таким чином, у сучасній науковій літературі приділяється значна увага дослідженню конвергенції та дивергенції розвитку національних економік як суперечливих тенденцій розгортання неоліберальної моделі глобалізації. Однак, незважаючи на значну кількість ґрунтовних теоретичних розвідок у цій сфері, усе ще недостатньо розробленими залишаються проблеми впливу фінансіалізації на траєкторії господарської еволюції розвинених країн, країн, що розвиваються, та країн із ринками, що формуються, що і визначило мету пропонованого дослідження.

Методологія дослідження базується на сучасних напрацюваннях у сфері нової економічної компаративістики, представники якої обґрунтовують посилення інституційного різноманіття господарських систем у відповідь на виклики глобалізації, доводять плідність використання інституційно-еволюційного підходу в компаративних дослідженнях, визнають багатоваріантність та альтернативність розвитку національних економік за наявності певної інерційно-історичної визначеності їхніх трансформацій [1].

Зважаючи на те, що тестування наявності або відсутності конвергенції в сучасній науковій літературі базується на використанні різних підходів, починаючи від простих статистичних методів (оцінка динаміки стандартного відхилення) і закінчуючи використанням складних економетричних моделей, автори спиралися на висновки моделі економічного зростання Р. Солоу (відповідно до якої вищі темпи економічного зростання притаманні країнам, що знаходяться далеко від стаціонарного стану, порівняно з країнами, які знаходяться ближче до нього), а також на дослідження Р. Барро та Х. Сала-і-Мартіна, які запровадили поняття β - і δ -конвергенції.

Інформаційну базу проведеного дослідження становили статистичні дані Міжнародного валютного фонду за 2000–2018 рр. Вибірка складалася з групи розвинених країн, групи країн, що розвиваються, та групи країн із ринком, що формується. Економіко-статистичний аналіз проводився з використанням програмних пакетів MS Excel 2013, Statistica 10.0.

Як уже зазначалося, фінансіалізація глобальної економіки поглиблює дисбаланси сучасного світогосподарського розвитку. При цьому в сучасній економічній літературі не існує однозначного розуміння сутності цього процесу. Зокрема, Дж. Сорос вважає, що фінансіалізація є основною складовою глобалізації, результатом інтеграції національних фінансо-

вих ринків за рахунок прискорення міжнародного руху фінансового капіталу, наслідком чого є формування глобального фінансового ринку [4]. Водночас С. Шмуклер визначає фінансову глобалізацію як інтеграцію внутрішніх національних фінансових систем у міжнародні фінансові ринки та інститути [16, с. 83]. На думку Дж. Стігліца, фінансова глобалізація означає тісну інтеграцію національних фінансових ринків, що веде до зменшення відчуття ізольованості та є результатом взаємопов'язаності і взаємозалежності світового фінансового простору [5].

Суперечливі наслідки фінансіалізації глобальної економіки пов'язані з лібералізацією глобальних фінансових ринків і асиметричним збільшенням масштабів зовнішнього фінансування національних економік порівняно з обсягами самофінансування, що зумовлює явище хронічної боргової залежності менш розвинених країн; зростанням обсягів фіктивного капіталу, що обертався на фондових ринках; стрімким поширенням спекулятивних операцій внаслідок запровадження нових фінансових інструментів і нарощування віртуальних операцій на основі накопичення фіктивних капіталів; формуванням так званих «фінансових бульбашок» і розгортанням глобальних фінансових криз.

Зазначені суперечності посилюють конвергентно-дивергентний характер розвитку національних економік у глобальній економіці та актуалізують наукові до-

слідження в цій сфері. Як відомо, терміни економічної дивергенції (від лат. *divergere* – відхилитися, розходитися) та економічної конвергенції (від лат. *convergentio* – зближуватися, сходиться) є міждисциплінарними запозиченнями. При цьому дивергенція позначає об'єктивний еволюційний процес збільшення розриву між рівнями розвитку окремих країн, відхилення їх макроекономічних показників від середніх значень, а також поглиблення якісних відмінностей між національними економічними системами та моделями економіки. Натомість конвергенція характеризує процеси поступового зближення різних економічних систем і залучення на цій основі більшої кількості країн у загальне русло світової цивілізації. На думку більшості дослідників, конвергенція і дивергенція є взаємопов'язаними і взаємодоповнюючими тенденціями сучасного глобального розвитку.

Гіпотеза щодо конвергенції національних економік полягає в тому, що темпи економічного зростання найбідніших країн у середньому перевищують темпи зростання багатих країн. При цьому в економічній літературі розрізняють умовну й абсолютну конвергенцію, що, своєю чергою, поділяється на δ - і β -конвергенції (рис. 1). Вважається, що концепції δ -конвергенції і β -конвергенції взаємопов'язані, проте не тотожні. Зокрема, Х. Сала-і-Мартіном доведено, що наявність β -конвергенції є необхідною, але недостатньою умовою для δ -конвергенції [15].

Рис. 1. Види конвергенції національних економік

Джерело: розроблено авторами на основі [7].

Зметою підтвердження гіпотези щодо β -конвергенції національних економік авторами було проаналізовано темпи економічного зростання двох груп країн, а саме: (1) розвинених країн; (2) країн, що розвиваються, та країн із ринком, що формується, за період 2000–2018 рр. Показники β -відхилення обчислювалися як різниця між темпами зростання ВВП другої групи країн порівняно з темпами зростання ВВП країн першої групи. Як свідчать результати обчислень, наведені в табл.1, за аналізований період ВВП країн, що розвиваються, та країн із ринком, що формується, зрос-

тав швидшими темпами, ніж ВВП розвинених країн, що підтверджує додатне значення показника β -відхилення. При цьому глобальна фінансово-економічна криза 2007–2009 рр. призвела до уповільнення темпів зростання ВВП в обох групах країн, а показник β -відхилення між ними зменшився. Цікаво, що у 2009 р. відсоткова зміна ВВП набула від'ємного значення у розвинених країнах (–3,307%), водночас у менш розвинених країнах цей показник був додатним і становив 2,763%.

Водночас після 2009 р. темпи зростання ВВП за всіма групами країн підвищилися, і β -розрив зменшив-

Таблиця 1

Темпи зростання ВВП аналізованих груп країн і β -відхилення за період 2000–2018 рр., %

Рік	Темпи зростання ВВП, %		β -відхилення, %
	розвинені країни	країни, що розвиваються, та країни з ринком, що формується	
2000	4,110	5,762	1,652
2001	1,583	3,644	2,061
2002	1,720	4,590	2,87
2003	2,053	6,965	4,912
2004	3,216	7,889	4,673
2005	2,838	7,172	4,334
2006	3,086	7,986	4,9
2007	2,729	8,428	5,699
2008	0,216	5,723	5,507
2009	-3,307	2,763	6,07
2010	3,054	7,397	4,343
2011	1,737	6,392	4,655
2012	1,216	5,347	4,131
2013	1,398	5,103	3,705
2014	2,070	4,716	2,646
2015	2,305	4,297	1,992
2016	1,712	4,389	2,677
2017	2,339	4,723	2,384
2018	2,357	4,682	2,325

Джерело: розроблено авторами на основі [11].

ся. Таку динаміку можна пов'язати із започаткуванням важливих інституційних перетворень у межах світової економіки, спрямованих на подолання глобальної фінансово-економічної кризи, а саме: заснуванням Ради з фінансової стабільності, основним завданням якої стало виявлення прогалин у функціонуванні світової фінансової системи, їх урегулювання й усунення; створенням Європейської ради з системних ризиків, завданнями якої було визначено моніторинг посткризового стану фінансових систем країн ЄС, а також нагляд за окремими фінансовими ринками; створенням Європейської системи фінансового нагляду в складі Європейської банківської адміністрації, страхової та пенсійної адміністрації, ринкової та облігаційної адміністрації; посиленням ролі МВФ у забезпеченні глобальної фінансової стабільності шляхом зміни механізму кредитування, перерозподілу квот на користь менш розвинутих країн, удосконалення регулювання та забезпечення прозорості функціонування фінансових ринків тощо; запровадженням Єдиного механізму нагляду за діяльністю банків зони Європейського Союзу; підвищенням якості фінансової звітності суб'єктів фінансового ринку на основі впровадження міжнародних стандартів; впровадженням багатьма країнами інтегрованих систем регулювання фінансового сектору на основі повного або часткового поєднання

функцій контролю та регулювання ринків банківських послуг, страхових послуг і цінних паперів [2, с. 62].

З метою підтвердження гіпотези щодо δ -конвергенції авторами було проаналізовано розрив між показниками ВВП на одну особу між двома аналізованими групами країн за період 2000–2018 рр. Відповідно до результатів обчислень, наведених у табл. 2, зазначені показники збільшувалися протягом аналізованого періоду, а величина δ -відхилення коливалася. Зокрема, в період глобальної фінансово-економічної кризи відбулося зниження величини δ -розриву, що свідчить про зменшення рівня диференціації ВВП на одну особу між двома групами країн. Водночас починаючи з 2012 р. величина δ -розриву збільшується, що свідчить про дивергенцію двох груп країн за цим показником.

Таблиця 2

Темпи зростання ВВП на одну особу в аналізованих групах країн та δ -відхилення за період 2000–2018 рр., %

Рік	Темпи зростання ВВП на одну особу, %		δ -відхилення, %
	розвинені країни	країни, що розвиваються, та країни з ринком, що формується	
2000	37019,651	5406,498	31613,153
2001	37373,515	5519,566	31853,949
2002	37769,155	5668,275	32100,880
2003	38302,561	5951,907	32350,654
2004	39290,558	6323,756	32966,802
2005	40145,126	6681,668	33463,458
2006	41116,997	7112,319	34004,678
2007	41947,972	7599,678	34348,294
2008	41747,969	7917,770	33830,199
2009	40117,299	8002,049	32115,250
2010	41110,766	8474,980	32635,786
2011	41583,200	8886,375	32696,825
2012	41872,828	9209,413	32663,415
2013	42255,342	9543,678	32711,664
2014	42910,635	9852,213	33058,422
2015	43653,727	10130,292	33523,435
2016	44162,705	10424,901	33737,804
2017	44991,608	10763,604	34228,004
2018	45840,093	11119,328	34720,765

Джерело: розроблено автором на основі [11].

Таким чином, фінансіалізація глобальної економіки посилює суперечності конвергентно-дивергентного розвитку національних економік. Йдеться про суперечливі наслідки розгортання неоліберальної моделі глобалізації, для якої характерно поширення фінансових шоків і неможливість протистояти їм внаслідок

інституційно-організаційної неупорядкованості глобальної економіки. Прикладом може бути підвищення процентних ставок у США, яке привело до різкого зростання прибутковості американських облігацій і відтоку інвестицій з ринків, що розвиваються. За оцінками фахівців Світового банку, в результаті цього фінансові втрати країн, що розвиваються, збільшилися на сотні мільярдів доларів. Підтвердженням дивергентного характеру глобального розвитку є також асиметричне збільшення масштабів зовнішнього фінансування національних економік порівняно з обсягами самофінансування, що значною мірою зумовлено активізацією впливу капіталів із країн, де фінансовий ринок лише формується, до країн із стійкими та розвиненими фінансовими ринками (США, Великобританії, Німеччини, Швейцарії, Японії). Однією із суперечливих тенденцій розвитку глобального фінансового ринку є концентрація виробництва на Сході (переважно в Індії і Китаї), у той час, як ринки збуту концентруються у країнах Заходу. Це свідчить про те, що внутрішні ринки країн Заходу споживають менше, ніж виробляють, адже більша частина виробництва йде на експорт у країни Заходу. Зокрема, США виробляють лише 20 % світового ВВП, споживаючи 40 %, а країни ЄС споживають на 5 % більше, ніж виробляють [3, с. 305–306; 6, с. 60].

Такий нееквівалентний міжнародний обмін товарів і послуг, стихійний рух капіталу, порушення пропорцій перерозподілу світових заощаджень та інвестицій, що набуває матеріального втілення у незбалансованості валютних надходжень і валютних платежів, фіскальних доходів і витрат бюджету, в сукупності призводить до масштабних глобальних криз [3, с. 304], посилюючи нестійкість та непрогнозованість сучасного світогосподарського розвитку.

Звертаючи увагу на ці обставини, експерти компанії McKinsey пропонують такі чотири можливі сценарії розвитку світової економіки на період до 2025 р.: (1) у найближчій перспективі в світі спостерігатиметься глобальна синхронність, що зумовить подальшу конвергенцію і швидке зростання національних економік; середньорічні темпи зростання світової економіки становитимуть 3,7 %, отже, до 2025 р. її обсяги досягнуть 90 трлн дол.; глобальні процентні ставки повернуться до докризового рівня, а реформи фінансового сектора в країнах, що розвиваються, сприятимуть формуванню більш потужного ринку капіталу; (2) у світі спостерігатиметься дивергенція національних економік за високих темпів їхнього економічного зростання; темпи зростання світової економіки становитимуть 3,2 % на рік протягом наступних десяти років і до 2025 р. обсяг світової економіки досягне 88 трлн дол.; при цьому посиляться нерівномірність розвитку національних економік, що ускладнить досягнення згоди між ними з питань міжнародного захисту інвестицій, інтелектуальної власності, врегулювання сільськогосподарських субсидій тощо; (3) відбуватиметься загальне уповільнення розвитку світової економіки до 2,9 % на рік; до кінця 2025 р. обсяг світової економіки може досягти 86 трлн дол., а її струк-

турні проблеми в своїй більшості залишаться невирішеними; (4) у світі почастішають регіональні кризи, відбуватиметься дивергенція національних економік; економічне зростання уповільниться настільки, що обсяг світової економіки досягне лише 11 трлн дол. у 2025 р. [9].

Щодо довгострокового розвитку глобальної економіки, то, на думку експертів компанії McKinsey, його визначатимуть три взаємопов'язані чинники, а саме: сукупний попит, структурні проблеми і дивергенція моделей економічного зростання. Таким чином, ідеться про посилення тенденції до розбіжності шляхів і моделей економічного розвитку різних країн і меншу визначеність тенденції до їхньої конвергенції, яка спостерігалась у минулому. При цьому відбудеться зниження темпів приросту світової економіки на 40 % з 2015 до 2050 рр., а дохід на одну особу скоротиться на 20 %. Очікується, що таке зниження буде нерівномірним для різних країн [9].

ВИСНОВКИ

Таким чином, характерною ознакою сучасного етапу глобалізації є конвергентно-дивергентний розвиток національних економік. При цьому конвергенція і дивергенція постають двома взаємопов'язаними та взаємодоповнюючими детермінантами, що справляють суперечливий вплив на світову господарську систему. З одного боку, вищі темпи зростання відносної більшості менш розвинених країн порівняно з розвиненими країнами підтверджують гіпотезу щодо β -конвергенції та сприяють трансформації світової економіки в єдину структурно-функціональну систему. З іншого – реалізація неоліберальної моделі глобалізації за відсутності ефективного інституційно-організаційного впорядкування світогосподарських процесів поглиблює розрив між різними групами країн, посилюючи дивергентність розвитку національних економік. При цьому фінансіалізація світової економіки поглиблює суперечності конвергентно-дивергентного розвитку, консервуючи стратифікацію геопростору та маргіналізацію аутсайдерів глобалізації. Про це свідчить зростання диференціації країн за показником величини доходів на одну особу, що не підтверджує гіпотеза щодо δ -конвергенції.

Фінансіалізація спричиняє загрозу хронічної боргової залежності національних економік; поглиблює глобальні дисбаланси, викликані формуванням фінансових бульбашок і поширенням фінансових криз; збільшує обсяги віртуальних операцій на основі фіктивного капіталу; стимулює перетікання коштів із реального у фінансовий сектор, що негативно позначається на інвестуванні реального виробництва тощо. За цих обставин важливого значення набуває подальше інституційно-організаційне впорядкування глобальної економіки, спрямоване на створення ефективних національних і міжнародних інституцій та організацій, здатних спрямовувати процеси глобалізації в русло узгодження інтересів різних груп країн, з метою забезпечення їхнього сталого розвитку.

Дискусія. Як відомо, стартові умови, цілі й інструменти реформування посткомуністичних країн напередодні ринкових трансформацій були приблизно однаковими, однак за більш ніж чверть століття системних перетворень відбулася суттєва дивергенція траєкторій їхнього соціально-економічного розвитку. В цьому контексті відкритим і дискусійним залишається питання впливу фінансiалiзацiї глобальної економiки на конвергентно-дивергентний розвиток країн колишнього соціалістичного табору з урахуванням труднощів і суперечностей посткомуністичних інституційних перетворень, пов'язаних з інституційною інерцією та неконгруентністю імпортованих фінансових інституцій. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. **Гражевська Н. І.** Еволюція теоретико-методологічних засад економічної компаративістики. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка*. 2014. № 11 (164). С. 18–22.
2. **Гражевська Н. І., Трохименко В. І.** Інституційна зміна світової економіки за умов фінансової глобалізації. *Фінанси України*. 2013. № 5. С. 58–68.
3. **Кравчук Н. Я.** Дивергенція глобального розвитку: сучасна парадигма формування геофінансового простору. Київ : Знання, 2012. 782 с.
4. **Сорос Дж.** Епоха помилок. Мир на порозі глобального кризису. М. : Альпіна Бізнес Букс, 2008. 202 с.
5. **Стігліц Дж.** Глобалізація та її тягар. Київ : Академія, 2003. 252 с.
6. **Шкодiна І. В.** Основні диспропорції розвитку світового господарства на сучасному етапі. *Фінанси України*. 2010. № 7. С. 58–64.
7. **Barro R. J.** Convergence and Modernisation. *The Economic Journal*. 2015. Vol. 125. No. 585. P. 911–942.
8. **Bordo M. D., Taylor A. M., Williamson J. G.** Globalization in Historical Perspective. Chicago : University of Chicago Press, 2003. 192 p.
9. **Enriquez L., Smit S., Ablett J.** Shifting tides: Global Economic scenarios for 2015–2025 // McKinsey&Company, September 2015. URL: mckinsey.com/business-functions/strategy-and-corporate-finance/our-insights/shifting-tides-global-economic-scenarios-for-2015-25
10. **Heshmati A., Kim T.-Y.** Economic Growth: The New Perspectives for Theory and Policy. Springer, 2014. 342 p.
11. International Monetary Fund. Data and Statistics // World Economic Outlook Database, October 2018. URL: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2018/02/weodata/index.aspx>
12. **Pritchett L.** Can Rich Countries be Reliable Partners for National Development. *Journal of International Relations and Sustainable Development Winter*. 2015. Vol. 2. 11 p.
13. **Quah D.** The global economy's shifting centre of gravity. *Global Policy*. 2011. Vol. 2. No. 1. P. 3–9.
14. **Solow R. M.** A Contribution to the Theory of Economic Growth. *The Quarterly Journal of Economics*. 1956. Vol. 70. No. 1. P. 65–94.
15. **Sala-i-Martin X.** The World Distribution of Income: Falling Poverty and Convergence, Period. *The Quarterly Journal of Economics*. 2006. Vol. 121. No. 2 (May). P. 351–397.
16. **Schmukler S., Didier T., Rigobon R.** Unexploited Gains from International Diversification: Patterns of Portfolio Holdings Around the World. *The Review of Economics and Statistics, MIT Press*. 2013. Vol. 95. No. 5. P. 1562–1583.

REFERENCES

- Barro, R. J. "Convergence and Modernisation". *The Economic Journal*, vol. 125, no. 585 (2015): 911-942.
- Bordo, M. D., Taylor, A. M., and Williamson, J. G. *Globalization in Historical Perspective*. Chicago: University of Chicago Press, 2003.
- Enriquez, L., Smit, S., and Ablett, J. "Shifting tides: Global Economic scenarios for 2015-2025". McKinsey&Company, September 2015. mckinsey.com/business-functions/strategy-and-corporate-finance/our-insights/shifting-tides-global-economic-scenarios-for-2015-25
- Heshmati, A., and Kim, T.-Y. *Economic Growth: The New Perspectives for Theory and Policy*. Springer, 2014.
- Hrazhevskaya, N. I. "Evolutsiia teoretyko-metodolohichnykh zasad ekonomichnoi komparatyvistyky" [Evolution of theoretical and methodological foundations of economic comparativism]. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Ekonomika*, no. 11 (164) (2014): 18-22.
- Hrazhevskaya, N. I., and Trokhymenko, V. I. "Instytutsiina zmina svitovoi ekonomiky za umov finansovoi hlobalizatsii" [Institutional change of the world economy in the conditions of financial globalization]. *Finansy Ukrainy*, no. 5 (2013): 58-68.
- "International Monetary Fund. Data and Statistics". World Economic Outlook Database, October 2018. <https://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2018/02/weodata/index.aspx>
- Kravchuk, N. Ya. *Dyverhentsiia hlobalnoho rozvytku: suchasna paradyhma formuvannya heofinansovoho prostoru* [Divergence of global development: a modern paradigm for the formation of geo-financial space]. Kyiv: Znannia, 2012.
- Pritchett, L. "Can Rich Countries be Reliable Partners for National Development". *Journal of International Relations and Sustainable Development Winter*, vol. 2 (2015).
- Quah, D. "The global economy's shifting centre of gravity". *Global Policy*, vol. 2, no. 1 (2011): 3-9.
- Sala-i-Martin, X. "The World Distribution of Income: Falling Poverty and Convergence, Period". *The Quarterly Journal of Economics*, vol. 121, no. 2 (May) (2006): 351-397.
- Schmukler, S., Didier, T., and Rigobon, R. "Unexploited Gains from International Diversification: Patterns of Portfolio Holdings Around the World". *The Review of Economics and Statistics, MIT Press*, vol. 95, no. 5 (2013): 1562-1583.
- Shkodina, I. V. "Osnovni dysproportsii rozvytku svitovoho hospodarstva na suchasnomu etapi" [The main disparities in the development of the world economy at the present stage]. *Finansy Ukrainy*, no. 7 (2010): 58-64.
- Solow, R. M. "A Contribution to the Theory of Economic Growth". *The Quarterly Journal of Economics*, vol. 70, no. 1 (1956): 65-94.
- Soros, Dzh. *Epokha oshibok. Mir na poroge globalnogo krizisa* [The age of mistakes. The world is on the verge of a global crisis]. Moscow: Alpina Biznes Buks, 2008.
- Stihlits, Dzh. *Hlobalizatsiia ta yii tiabar* [Globalization and its burden]. Kyiv: Akademiia, 2003.